

У ВРТЛОГУ

НЕПРАВДЕ

Како је могуће да се, после толико времена, о мајору Емиру Шишићу говори као о "политичком, а не правном проблему", зашто ни после три ургенције министра Љајића из Италије нема позитивног одговора, зашто адвокатима није исплаћен обећани (верујемо и зарађени) новац, зашто је све ово време Шишић готово без новца, зашто га службеници наше амбасаде у Риму тако ретко посећују? Узимајући у обзир све оно што су, за Шишића, до сада на смену (у)чинили Коштуница, Маровић, Свилановић, Батић, Драшковић и Тадић, свако у своје време и увек, нажалост, појединачно, можемо с правом рећи да је пилот Емир Шишић постао парадигма немоћи наше државе да се за своје грађане и њихова права бори и избори на ефикасан начин.

Извршавајући наређење претпостављених, мајор Емир Шишић, пилот борбеног авиона, ангажован на заштити неба над Југославијом, оборно је, на православни Божић 1992. године, хеликоптер који се недозвољено нашао у нашем ваздушном простору, због чега је, деценију касније, осуђен, најпре на доживотну робију, а затим на петнаест година затвора. Апсурд, рећи ће иоле бољи познавалац међународног права. Трагичан сплет околности, рећи ће они други, ближи политици и савременим међународним односима него праву и правди. И биће у праву и једни и други.

Слаба је то, међутим, утеха за човека који већ готово пет година плаћа цех изабраној професији и држави за коју је успешно извршио један од својих првих борбених задатака. Није Емир Шишић, тог кобног 7. јануара 1992, својевољно сео у кокпит свог ловачког једносседа МиГ-21 и, с најмодернијег аеродрома Југословенске народне армије, бихаћке Жељаве, полетео у сусрет летелицама које су, без дозволе наше Контроле лета, ушле у ваздушни простор Југославије. Није Емир Шишић "жарко желео" задатак који је добио неколико тренутака пре полетања дежурне паре, није "на своју руку" пресрео три хеликоптера – уљеза у зони одговорности јединице којој је припадао, није самоиницијативно одредио циљ, није својом вољом усмерио ракету и тако покренуо "механизам смрти", није, на крају, свесно усмртио особе које су се налазиле у летелици Европске заједнице.

Он је учинио само оно што су од њега тражили претпостављени, учинио је оно за шта је припреман током дуготрајног и скупог школовања за борбеног пилота. Урадио је оно што су га научили његови наставници. Погодио је циљ у покрету. Циљ који се, без дозволе, илегално и противно не само међународним законима већ и тада важећим билатералним споразумима између контрола лета Југославије и Мађарске, налазио у ваздушном простору загребачке области, иначе забрањене за летове.

■ БАХАТИ ПИЛОТИ ХЕЛИКОПТЕРА

Било је, у то време, много "неидентификованих летећих објеката" на небу изнад Југославије. Шпартао је, тада, нашим небом, тако рећи, ко је и како хтео, од мађарских хеликоптера с оружјем шверцованим за Хрватску, борбених авиона НАТО и суседних земаља, па до авакса и беспилотних летелица које су, жудно, прикупљале све могуће податке о распореду јединица ЈНА "од Вардара па до Триглава". Понеко би се, додуше, и сетио да за прелет затражи дозволу или бар да најави летелицу и тако смањио ризик да буде оборена.

Летелице које су тог седмог јануара постале мета југословенске борбене авијације нису имале дозволу за прелет Југославије. Упркос томе, из Мађарске су, за Загреб, полетела два хеликоптера у којима су се налазили представници Европске заједнице, ангажовани на смиривању тензија на подручју Хрватске. Касније им се придружио још један, маскирним бојам офарбан хеликоптер, који је заправо и био мета авиона нашег Ратног ваздухопловства. Обавештени да немају дозволу за лет изнад Југославије, пилоти хеликоптера су одбили да се врате и наставили "на своју одговорност". Пилоти дежурне паре на бихаћком аеродрому добили су наређење да узлете и пресретну хеликоптере, а између југословенских и мађарских контролора лета интензиван је радио-саобраћај. Упорно одбијање Мађара да признају да су хеликоптери Европске заједнице напустили аеродром у Капошвару збуњује југословенску страну и Оперативни центар Ратног ваздухопловства и Противваздушне одбране одлучује да се хеликоптери врате на силу. Пилоти ловаца добијају наређење да упозоре посаде хеликоптера, најпре радио-везом, а затим и паљбом из наоружања. Нажалост, пилоти хеликоптера одбијају да се повинују наредбама ловачке авијације и тако изазивају несрећу.

■ СЕКУНД ЗА ТРАГЕДИЈУ

Верујући да југословенски борбени пилоти, као и много пута до тада, неће ићи до краја, а како им је и одредиште било све ближе, пилоти хеликоптера су се оглушили о последња упозорења испалења из авионских топова једноседа МиГ-21. Секунду касније небо изнад Подруга у околини Вараждина, у Хрватској, проломило се од експлозије. Хеликоптер с италијанским дипло-

ОСУДА НА ОСНОВУ НЕПОСТОЈЕЋЕГ ЗАКОНА

Црвена Интерполова потерница за Емиром Шишићем, на основу које је наш пилот ухапшен у Мађарској, издата је на захтев Хрватске, уз образложење да је 1992. године осуђен на 20 година затвора због "угрожавања лица под међународном заштитом". То кривично дело описано је чланом 136. Кривичног закона Хрватске, који је ступио на снагу 1993. године. Шишић је хеликоптер са међународним посматрачима оборио јануара 1992. године, док је Хрватска још била у саставу СФРЈ, тако да ни у ком случају није могао да одговара по касније донетом закону. С друге стране, њему је суђено септембра 1992. године, више од три месеца после осамостајења Хрватске, на основу члана 155. Савезног кривичног закона тада непостојеће СФРЈ. Ове нелогичности, међутим, нису утицале на мађарске власти да ослободе Шишића.

ЕМИР НИЈЕ УБИЦА

Узбуђена до суза, супруга Емира Шишића Весна изјавила је за "Одбрану" да једва чека да јој се муж врати.

– Не сматрам га убицом. Емир је само извршио свој задатак. Свесни смо тога да човек, понекад, не може да избегне своју судбину. Не могу и не желим никога да кривим за то што наше ћерке већ више од четири године расту без оца, што сам тако дуго без мужа. Наш живот ни раније није био лак. Само што је завршио пилотску академију, само што је постао официр, пилот, започео је рат, умножила се дежурства, ретко је био код куће. Онда се десило то што се десило, али и рат је, у међувремену, завршен, помислили смо да је најзад срећа закуцала и на наша врата. Опустили смо се, поверовали да смо слободни људи, али није било тако.

Ухапшен је у Мађарској и тако поново постао монета за поткусуивање. Само да није болестан. Знам да ће му године проведене у затвору скратити живот. Знам да никада себи неће моћи да опрости што није био на 18. рођендану наше старије кћери, знам да су обе одрасле без њега, знам да време не може да се врати... Али, знам и да није убица, да је то све само сплет несрећних околности, вртлог у коме смо се нашли. Надам се да ће ускоро доћи у своју земљу и једва чекам да ми се та нада оствари.

матама обрушавао се ка земљи. Пилот Емир Шишић извршио је свој борбени задатак. Петорица званичника Европске заједнице, од којих су четворица били Италијани, животом су платила цену бахатости и безобзирности свог пилота. Или онога ко га је саветовао да игнорише упозорења југословенске Обласне контроле лета и провоцира пилоте ловаца Ратног ваздухопловства.

Данас нема никакве сумње, одбијање пилота хеликоптера да се врате у Мађарску било је само део организоване провокација Хрватске и њених савезника у разбијању Југославије, с циљем да се тестира спремност југословенских оружаних снага и помера граница (с)трпљења Београда у тадашњим међународним и међурејубличким спорозумима. У таквим околностима није непознато да појединци, па чак и званичници међународних организација и институција могу постати таоци "више силе" и нежељеног сплет околности. Било је то време у коме међународна јавност није била наклоњена Југославији, Београду, Југословенској народној армији... Веома брзо, Хрватска је и обарање хеликоптера Европске заједнице искористила за сопствену промоцију. Организовано је суђење на коме је Шишић, у одсуству, осуђен на 20 година затвора. Личило је то, тада, само на још један безуспешан покушај хрватских власти да се свету представе као државотворци и поштоваоци међународног права, јер је занемарена чињеница да кривично дело због којег је Шишић осуђен, као и закон на основу којег је пресуда донета, у време обарања хеликоптера нису ни постојали.

Од тада је прошло готово десет година. У Војном суду у Београду Емир Шишић је, августа 1992. године, ослобођен одговорности за обарање хеликоптера. Захваљујући документима са суђења у варајдинском Жупанијском суду, добијеним од хрватског правосудја, утврђено је да је југословенски пилот само извршавао један од својих првих борбених задатака. Слажући све коцкице трагедије и анализирајући све детаље удеса на небу изнад Вараждина, Војни суд је установио да је Шишић пуцао на хеликоптер Збора народне гарде, који се, илегално, налазио у пратњи друга два хеликоптера. Узета је у обзир и чињеница да је ЈНА тада била једина легална војна снага међународно признате државе, те да је Сарајевским споразумом транспорт оружја и људства у загребачкој ваздушној области био забрањен.

■ ХАПШЕЊЕ У МАЂАРСКОЈ

За разлику од неких његових колега, које су, током ратних сукоба на тлу некадашње Југославије, заборавиле на заклетву дату земљи чијој су војсци припадали, Шишић је до краја професионално, патриотски и часно извршавао обавезе које је прихватио са ступањем у редове Југословенске народне армије. Нажалост, држава му се није одужила на исти начин. Уместо да буде награђен за бескомпромисно и одлучно извршавање војничких задатака, Шишић је, постепено, занемариван и заборављан. Догађа се то, они који највише заслужују, од своје државе најмање добију. Они који су у борби на челу, у првим редовима, не стижу на пријеме и доделе награда. Увиђајући да су га заборавили они који би требало да га поштују, Шишић је помислио да су га заборавили и други, па је, 9. маја 2001. године, путујући аутомобилом са супругом и пријатељем у Сегедин, прешао југословенску границу. На граничном прелазу Роска одузели су му пасош и показали црвену Интерполову потерницу, расписану на захтев Хрватске. Одмах је ухапшен и спроведен у затвор, у коме је остао 14 месеци.

Све до 20. јуна 2002. године југословенске власти имале су прилику да се изборе за пуштање Шишића на слободу. Време је пролазило, а ургенције наших власти нису доносиле плода. Интервенисао је и тадашњи председник СРЈ Војислав Коштуница, огласили су се и из Министарства иностраних послова, али успех је изостао. Уместо Југославији, или Хрватској, на чији захтев је и расписана потерница за њим, Шишић је изручен Италији. Том, најблаже речено, чудном одлуком, Мађари су, по свему судећи, хтели да забашуре своју улогу у инциденту с обарањем хеликоптера. Подсетимо, било је немалих пропуста у раду мађарске контроле лета, пропуста који су и довели до трагедије. Првостепена пресуда римског Кривичног суда, којом је Шишић, после само седам дана суђења, 20. маја 2003, осуђен на доживотни затвор, може да буде један од доказа и за ову тврдњу. Нема, на име, никакве сумње да је тај судски процес, организован готово годину дана након изручења Шишића Италији, вођен траљаво, брзоплето и под немалим утицајем италијанске јавности. Чак су и италијански медији запазили да одсуство представника југосло-

ДРЖАВА ЈЕ ОДГОВОРНА ЗА СУДБИНУ ШИШИЋА

Поводом пресуде Шишићу својевремено је министар одбране Србије и Црне Горе Борис Тадић изјавио:

– Запрелашћен сам начином на који је италијански суд просуђивао у овом случају. Пре свега зато што је пилот Шишић извршавао наређења... Врхунска одговорност је на свима онима који учествују у командном ланцу, а потом, посебно питање јесте поштовање свих правила међународног права од стране пилота хеликоптера у коме су се налазили трагично настрадали међународни посматрачи... Ја не желим да државна заједница у било ком тренутку запостави случај Шишић. Тражићемо све правне модалитете да се боримо за господина Шишића. Влада Југославије, која је тада била надлежна, одвојила је за његову одбрану 260.000 евра, чиме је исказана и државна одговорност за његову судбину. Нажалост, он је данас у затвору, осуђен је на доживотну робију и још једном морам да кажем да ми с таквом пресудом не можемо да се помиримо.

Било је то почетком јуна 2003. године. Шишић је и данас у италијанском затвору, додуше казна му је смањена.

венске државе на суђењу није знак "добре вере у суд" и да је казна оштрија од оне коју је захтевао тужилац.

То што Шишић није имао ни доброг преводиоца, ни квалитетну одбрану и што је пресуда изречена за свега десетак минута, чак и италијански медији сматрају исувише приметним показатељима слабости у доказном поступку. Подсетили су новинари судије и на Кривични закон Италије, чији члан 51. јасно одређује да официр не може да одговара због извршеног наређења, чак и ако је реч о кривичном делу. Још једном се потврдило да италијанско правосуђе заправо и нема претерано висок углед у свету. С друге стране, ако се сетимо случаја у коме је пилот авиона Северноатлантског савеза, Американац, својевремено прошао некажњено за инцидент са жичаром, у којој је страдало више десетина Италијана, јасно је да "сила Бога не моли".

■ С НАЈТЕЖИМ КРИМИНАЛЦИМА

Тако се, уместо на слободи, Шишић поново нашао у затвору с најтежим криминалцима, мафијашима осуђеним на доживотну робијање. Дипломатска офанзива југословенских и српских власти покренута је "чим смо се освестили". Много је времена прошло док нисмо прихватили да се наша схватања правде не подударују с оним која важе у свету. Латинско правосуђе се не заснива увек на правди, већ на интересима, баш као и њихова дипломатија. Стога смо честа уверавања наших суседа да нам желе све најбоље на путу у Европу, дуго сматрали доказима разумеванја. Понекад бисмо их, уз жа-

љење због трагичног страдања њихових држављана, чланова посматрачке мисије Европске уније, запитали зашто је Шишић у затвору, зашто је осуђен на доживотну робију кад је само обављао свој задатак, да бисмо, на крају, прихватили њихово обећање да ће судски процес у Апелационом суду бити објективан и заснован на праву, а не на емоцијама. Председник Италије Карло Азелво Ђампи је 2003. године то обећао председнику СЦГ Светозару Маровићу и министру иностраних послова Горану Свилановићу.

Време је пролазило, а Шишић је, с правом, бивао све нервознији. Крај његове море није се ни назирао, услови у затвору били су све лошији, опасност по живот све већа. Све чешће је, чекајући одговор Апелационог суда на своју жалбу на првостепену пресуду, био у самици, одвојен од непријатељски настројених албанских осуђеника у "Ребибији". Тек је посета тадашњег мини-

стра правде Србије Владана Батића Италији и његова молба да се Емиру побољшају услови боравка у затвору имала ефекта. При томе, Батић од својих домаћина није крио незадовољство драконском пресудом римског Кривичног суда, "неутемељеном на доказима и објективном чињеничном стању", наглашавајући да очекује позитивну одлуку Апелационог суда на Шишићеву жалбу.

Средином фебруара 2004. године Апелациони суд је само ублажио пресуду, кажњавајући Шишића са 15 година затвора. Био је то резултат вишемесечних професионалних напора нових италијанских адвоката, ангажованих да исправе грешке својих претходника. Државна заједница Србија и Црна Гора обезбедила је нешто више од 250.000 евра за одбрану Шишића. Достављени су нови докази Војног суда и контроле летења, аргументација одбране је ојачана. Неправда, ипак, није исправљена, само је ублажена, па је горак укус немоћи остао. Да би казну наставио да служи у Србији, Шишић је прихватио нагодбу и одрекао се права на жалбу, надајући се скором изручењу Србији и Црној Гори. Новосадски Окружни суд у међувремену је дао сагласност да Шишић остатак казне одслужи у Србији, тако да су све препреке на путу изручења савладане. Ипак, Шишић је још у Италији. Још један Божић, још једну Нову годину његова породица дочекала је без њега.

Зашто Емир Шишић још није изручен Србији и Црној Гори, покушали су ових дана да одговоре Расим Љајић, министар за људска и мањинска права, и Зоран Стојковић, министар правде у Влади Србије. Понављајући, по ко зна који пут, да су државни органи до сада учинили све што су могли да помогну Шишићу, Љајић и Стојковић су нагласили да "сад све зависи од Италијана".

Чаршијске приче, по којима наша држава италијанским адвокатима дугује новац за Шишићеву одбрану, због чега је изручење одложено, те да је оно условљено прихватањем стотинак хиљада шиптарских избеглица "у пакету" са Шишићем, наши званичници одбацују и упозоравају да такве тврдње медија само штете нашем пилоту. Ипак, зна се да је на адресу шефа дипломатије Србије и Црне Горе Вука Драшковића и министра одбране Зорана Станковића стигао захтев италијанских адвоката за исплату дого-

ИСПУЊЕНИ СВИ ПРАВНИ УСЛОВИ

Министар за људска и мањинска права Расим Љајић изјавио је недавно да држава није могла, нити може да учини ишта више од онога што је до сада учинила.

– Требало је све решити дипломатски, а не подизањем овакве медијске буке, управо због Италијана за које је то више него осетљива политичка тема... Очигледно је да је случај Шишић више политички него правни проблем – оценио је Љајић

вореног хонорара. У међувремену је и италијанска амбасада демантовала написе по којима екстрадицију пилота Шишића Италија условљава спремношћу Владе Србије да прими сто хиљада српско-црногорских држављана илегално пребеглих у Италију. Све у свему, препрека као и да нема. Али, Шишић још није у Новом Саду.

ПАРАДИГМА НЕМОЋИ

Од краја 2004. године, када је Емир Шишић Министарству за људска и мањинска права Србије и Црне Горе поднео захтев за издржавање казне у својој земљи, прошло је, ево, годину дана. Иако је нашим правосудним органима најављивано да ће Шишић бити изручен Србији и Црној Гори после летњих годишњих одмора, или најкасније у јесен 2005. године, е то се до данас није догодило. Шишићев овдашњи адвокат напомиње да још није одређен ни датум изручења, тако да су наде медија и Шишићеве породице (можда и наших званичника) очигледно преурањене. Зашто је то тако, остаје да нагађамо. Али, нећемо, јер то, по речима надлежних, може да штети нашем пилоту. Ипак, нека се питања сама намећу. Како је могуће да се, после толико времена, о Шишићу говори као о "политичком, а не правном проблему", зашто ни после три ургенције министра Љајића из Италије нема позитивног одговора, зашто адвокатима није исплаћен обећани (верујемо и зарађени) новац, зашто је све ово време Шишић готово без новца, зашто га службеници наше амбасаде у Риму тако ретко посећују...

Узимајући у обзир све оно што су за Шишића, до сада на смену (у)чинили Коштуница, Маровић, Свилановић, Батић, Драшковић и Тадић, свако у своје време и увек, нажалост, појединачно, можемо слободно рећи да је пилот Емир Шишић постао парадигма немоћи наше државе да се за своје грађане и њихова права бори и избори на ефикасан начин. Парадоксално је и то што ће нам, у недостатку личне и грађанске храбрости, праву оцену Шишићеве улоге у обарању хеликоптера Европске уније, упркос аргументима које већ сада поседујемо, дати време. Неоптерећено актуелним дилематама и насиљем у стварању новог светског поретка. ■

Душан ГЛИШИЋ